

Evangelieën zijn verhalen over Jezus - *Jesjoea* in zijn eigen, Aramese tongval. Over zijn woorden en werken. Over zijn veroordeling en dood aan het kruis in Jeruzalem. Met als epiloog verhalen over zijn opwekking uit de doden, zijn graf leeg achtergebleven. Heeft Jezus wel echt geleefd? Die vraag deed de ronde de voorbije weken in diverse media en werd op uiteenlopende wijzen beantwoord, variërend van 'nee, hij heeft niet' tot 'ja, hij heeft wel' en daartussenin 'we weten het niet'.

Als Jezus 'niet op deze aarde heeft rondgelopen' - aldus een predikant uit Nijkerk - hoe moeten wij dan lezen wat Sja'oeel ofwel Paulus schrijft aan de Galaten, dat hij in Jeruzalem Jakob heeft gezien, die hij 'de broeder van de heer' noemt (Galaten 1:19)? Dan is Jakob de broeder geweest van iemand die nooit heeft geleefd. Dus als u het mij vraagt, antwoord ik: Jesjoea heeft echt geleefd, bijbels gesproken 'in het vlees', dat wil zeggen in een reële menselijke existentie. Er was in de eerste eeuw van onze jaartelling een 'historische Jezus' werkzaam in Galilea, zijn geboortestreek. Waar onmiddellijk aan moet worden toegevoegd dat wij heel weinig over hem weten. Jezus is gaandeweg een verhaal geworden, een getuigenis van hoop en vertrouwen in een rampzalige tijd voor zijn eigen Joodse volk.

De zogeheten Joodse Oorlog tegen de Romeinse bezettingsmacht onttaarde in een burgeroorlog. Twee Judese guerrillalegers bonden de strijd aan met elkaar om de hegemonie over Jeruzalem. Als nu in het Syrische Aleppo liep de frontlijn dwars door de stad. Het tiende Romeinse legioen onder aanvoering van Titus, de latere keizer, keek op enige afstand toe en wachtte af.

Tijdens het beleg van de stad waagden inwoners zich, door honger gedreven, buiten de muren. Ze werden genadeloos opgepakt, vijfhonderd of meer op één dag, en gekruisigd - daar moest een afschrikwekkende werking van uitgaan. Een ooggetuige schreef naderhand: 'Het aantal was zo groot, dat er nauwelijks genoeg ruimte was voor de kruisen en dat er nauwelijks genoeg kruisen waren om iedereen op vast te spijkeren.'¹

Jeruzalem na de verwoesting is één groot massagraf. Duizenden doden liggen er onder de puinhopen. Alle termijnen lijken verstreken. Dit is het einde. Wat nu?

Op die vraag probeert Marcus een antwoord te geven: wat nu? Hij doet dat door een verhaal te componeren - een verhaal over Jezus. Dat verhaal, in het Grieks geschreven, noemt hij *euaggelion*, evangelie, 'goed nieuws'. Wij moeten het evangelie van Marcus niet lezen als een biografie, een levensbeschrijving van Jezus, want dat is het niet, bij lange na niet. Het evangelie van Marcus reflecteert op de desolate omstandigheden waarin de mensen van Galilea en Judea verkeren na de catastrofe van het jaar 70. De messias zou komen, de bode van een nieuwe wereld, maar de messias is niet gekomen. Het messiaanse project is uitgelopen op een mislukking. Ten overstaan van dit zwarte gat moet het verhaal over Jezus opnieuw worden verteld. De historische ervaring van het jaar 70 wordt als het ware teruggeprojecteerd in het verhaal over Jezus' woorden en werken. Het verhaal van Marcus vertelt over de messias in Galilea, zijn woorden en werken. Hoe hij van Galilea trok naar Jeruzalem - zo was het verloop van de Joodse Oorlog, van Galilea naar Jeruzalem, en het verhaal van Marcus is een commentaar op die oorlog. Het is gecomponeerd rondom de vraag: 'Waarom is de messias niet gekomen om Jeruzalem van de ondergang te redden?' Het verhaal reageert

¹ Flavius Josephus, *De Joodse Oorlog* V, 451.

hierop met een andere vraag: 'Nemen we aan, de messias wás gekomen, hoe had het er dan uitgezien?'

Het evangelie van Marcus vertelt een diep, donker verhaal over Jezus' overlevering en terechtstelling. Het eindigt met drie vrouwen die zich naar het graf begeven, zodra de Joodse voorschriften hun dat toestaan, 'zeer vroeg, op de eerste dag der week, bij het opgaan van de zon', om naar Joods gebruik het dode lichaam van Jezus te zalven. De steen voor het graf blijkt weggerold. De vrouwen gaan het graf binnen en zien daar een onbekende jongeman in wit gewaad - is het de verteller van het verhaal? Hij spreekt tot hen, goed nieuws, zo lijkt het, evangelie: 'De door Rome gekruisigde is opgewekt; hij is niet hier.' Anders gezegd: wat jullie zoeken, in dit graf vinden jullie het niet; in geen graf is dat te vinden, nergens onder de doden. Ook zegt hij: 'Ga, zeg zijn leerlingen en Petrus dat hij u voorgaat naar Galilea.' En wat doen de vrouwen? Zij slaan op de vlucht en zeggen niets aan niemand. 'Want zij vreesden.' Laatste woorden van het Marcusevangelie.

'De gekruisigde is niet hier; hij gaat u voor naar Galilea.' Dat is de slotsom van het verhaal. De enige weg die Marcus wijst, is de terugkeer naar Galilea, die door de oorlog zwaar getroffen landstreek, naar de stuurloze massa's die zijn als 'schapen zonder herder' (Marcus 6:34) - een geschonden mensheid die genezing behoeft. Dat is een signaal aan ons, de lezers van dit verhaal. We worden uitgenodigd opnieuw te gaan lezen, te beginnen bij het begin. En wat lezen we dan? 'Begin van het goede nieuws van Jezus Messias, zoon van God', en verder, hoe Jezus komt in Galilea om daar het goede nieuws te verkondigen.

Goed nieuws? Hoezo 'evangelie', goed nieuws, in de schaduw van de catastrofe, aan de rand van de afgrond? *Euangelion*, 'evangelie' was niet enkel een woord van de messiaanse beweging rond Jezus, het behoorde ook tot het politieke vocabulaire van het Romeinse wereldrijk. Als een nieuwe keizer aantrad, werd overal in het imperium dit goede nieuws - evangelie - geproclameerd. En als Caesar een vijand had verslagen, werd het goede nieuws verkondigd dat hij overal op aarde veiligheid had gebracht en vrede gesticht - *Pax Romana*, 'vrede van Rome', uiteraard op haar condities. De keizer, of hij nu Augustus heette, of Nero, of Titus - Caesar was 'zoon van God', 'bevrijder' en 'albeheerser'. Alle macht kwam hem toe. En dat was dus evangelie, 'goed nieuws'.

In het verhaal van Marcus wordt een ander evangelie geproclameerd dan dat van de Romeinse koloniale wereldmacht. Dat andere evangelie zegt: niet Caesar is zoon van God, maar de messias is zoon van God - afgezant van de God wiens naam het is mensen te bevrijden uit de ijzeren greep van armoede, onderdrukking, terreur en oorlog. De messias verkondigt het 'evangelie van het koninkrijk van God', die andere, nieuwe wereldorde. Dat evangelie is *tegen*-evangelie, anti het Romeins imperium.

Caesar heeft een plaats gekregen in het verhaal van Marcus. Hij is Satan, de Tegenstander, die Jezus beproeft in de woestijn, die hem ertoe wil verleiden het Romeinse systeem te omarmen en te huldigen. Jezus bezwijkt niet in die beproeving.

Het begint met Johannes, Marcus' relaas over Jezus. Hij roept uit een doop van omkeer tot vergeving van zonde. Wat is zonde? Het systeem is zonde, de wereld zoals die geordend is. Wereldorde? Wereldwanorde. En wij allen, wij mensen, zijn met huid en haar overgeleverd aan dat systeem - dus leven wij onder het dictaat van de zonde. Het bijbels-Hebreeuwse woord voor zonde is *chata* en dat betekent: je doel missen. Anders gezegd: je bent de weg kwijtgeraakt, gedesoriënteerd. En dan moet je, wanhopig soms en ten einde raad, zoeken naar de rechte weg - rechte trekken wat krom is. Dat is moeilijk, daartoe je leven omkeren. Maar toch, er zijn mensen die opstaan tegen het systeem en proberen kleine kansen te benutten om enig verschil te maken. Ze gaan staan naast andere mensen die slachtoffer zijn van wat van hogerhand wordt beschikt.

Ze organiseren, bijvoorbeeld, een Schipholwake om gedetineerde vluchtelingen een hart onder de riem te steken en melden zich aan voor bezoekgroepen. Begin van een nieuw begin.

Het 'lege graf', waarmee het Marcusevangelie eindigt, is een beeld voor het verwoeste heiligdom - de tempel in Jeruzalem. We moeten het slot van Marcus niet lezen als een vorm van bewijs voor de opstanding - want zie maar, het graf is leeg. Het lege graf verbeeldt de catastrofe, maar is ook toekomstvisioen. Die nieuwe wereld, door Marcus 'koninkrijk van God' genoemd, zal er komen. Hoe en wanneer is onbekend. Het verhaal van Marcus werkt schoorvoetend richting een antwoord. Om de angst te bezweren, om de ontredde tegen te gaan. Er moet begin van nieuw begin worden gemaakt, met nieuw evangelie, 'goed nieuws'.

'Er zou van godswege een koning, een koning komen' - zo gaan wij zingen. Psalm 72, vrij. Volgens het evangelie van Marcus is die koning gekomen in Jezus.

Er zou een helper, een godmens,
arme, je schreeuwde om hulp,
nu is je helper gekomen.

Een helper - iemand die de arme helpt, hem overeind tilt, rechtop zet, dat hij weer gaan kan. In het evangelie van Marcus zien we Jezus aan het werk, als helper, als genezer, zieken van lichaam en geest, door grootscheeps geweld getraumatiseerde mensen.

Er zou, als dauw over rozen,
genezing zijn voor de zieken,
grote schoonmaak van zielen...

Maar ook, in weidser perspectief, grote schoonmaak van wereldwanorde, het systeem.

Vrijkoop van kostbaar bloed,
uittocht uit slavenhuizen,
tirannen van hun tronen
een thuisland voor de ontheemden
een taal van vrede en hoop.

En zo wordt hij herkenbaar, de messias, als hij nadert zijn stad die in een woestijn is veranderd.

Er zou een gezalfde komen
op de rug van een ezeltje
overal heen waar mensen
worden geschonden.

Er zou... Is die gezalfde niet gekomen? Niet ten tijde van de Joodse Oorlog. En ook sindsdien niet. Zie deze wereld, zie de puinhopen. En wij nu? Hoe verder?

Wij die dit zingen, wat zullen
wij hopen, huilen en smeken?

Kom toch haastig, vandaag nog

En dood zal niet meer zijn.

Zeg 'amen' - zo moge het zijn.